

EEn schoon leringe en[de] een goede beduydinge op den Pater noster

<https://hdl.handle.net/1874/436789>

En schoon leerin

ge en een goede beduydinge op de
Pater noster. ghemaect vā mee
ster Godscalc rosemōt. doc

toer inder godheyt. En
de .xij. articule des heil
ligē geloofs met eē
schoon dagelijcke
biechte.

Pater noster. **O**nse vader

De eerste bekennē en
aenbedē wij met desen
woorden god als onse
scpper en vad daer wi
al onse natuer wesen le
uē voetsel en alle goet
af ontfangē **W**āt als sinte p. uuwels seic
vā ons seluē en hebbē wi niet meer al
le gauē weldadē die comē ons vā bouē
vā onse vad die weet wat zj kind vā no
de is en hi heeft die wille en macht om
zj kinderē en alle creaturē te helpē en te
vlenē dat wi behoenuē en dat staet alsoe
bessotē in dit corte gebet. als **S**inte au
gustij seic **E**n daer o sullen wi dit heilige
gebet met groter weerdē en eerē hou
wē en da zelick met deuociē dicwils le
sen wāt het alle and gebedē te bouē ga
det wāt god heuet selue gemaect en zj
discipulē geleert. **M**at. vi. **M**er late wi
sprekē onse pē nē dicwils mettē monde

eñ eeren god alleē metten lippē mer on
se hert is verre vā hē **E**n dat beclaecht
onse hemelſce vader door dē propheet.
Malachias. i. ſegghende ben ic dijn va
der eñ heer waer is mijn vzeſe gehoor
ſaēheit eñ eere die een goet kint eñ dpe
naer ſinē vad eñ heere behoort te bewi
ſen **O** kerſtē mēſce dit is eē trooſtelijck
woort voor ons allē dat god onſe vader
is: wāt hier wt wetē wī dat wt dpe kind
gods zj eñ erfghenamē vā hemelrijck:
wāt die kinder hebbē die natuer vā ha
rē vader eñ behoren te eruen in zjn erk
niſſen ten waer dat ſi door hare miſda
dē ontcrft werden eñ doen teghēs haer
vader eere ende wille ghelijck menich
menſche doen god grote oneer door ha
re onghetrouwicheyt onghehooraem
heyt hem ander werf crupcen ende on
dancbaer zjn eñ ſonden god zjn hemel
rijck wel willen latē: mochtē ſi hier inder
aerden alcht ligghen wroeten metten

mollē en stellē haer hert meer op haer
lichamelijke winninge en verganckijc
ke dinghen dan op haren hemelschen
vader en die eewighe ruydommen.

Otem merckelijc segghen wi onse va
der niet mijn vader om dat wi bekennen
sullen dat wi alte samen broeders ende
susters sijn en eue goet en edel sijn van
gheboertē en naeder sielen dye na dat
godlijc beelt gheschapen es ende ver
lost door dat doperbaer bloet cristi Jhesu
ende nae dē lychaē sijn wi ooc ghelijck
als broeders want wt die aerde sijn wi
ghecomē en moeten wed om inder aer
den wi hebbē een beghin/ want in erf
sonde wordē wi gheborē en een middel
wāt wi sijn hier al tsamē als pelgrims
en niet als borgers wāt sijn wi edel rhye
geleert schoō cleyn ic. wi moetē al ster
uen die bitter toot en dat strenge oordeel
gods al te samen eens verwachten en
worden spysē der wormen.

D minnelick woort onse vad dat die engelen niet en connen gesegegghen dpe altijt god louen en gedienslich; zjn seggēde sanctus sanctus sanctus wāt god niet en heeft aen genomē die engelsche natuer mer hi is onse broed en vad ghe worden en onse natuere is vheue bouē alle chorē der enghelē in xpo iesu en in maria die onse moeder en suster is.

Gut es in cellis. die daer biste indē hemel. **H**yper bekennen wy dat ons salichmaker de nochtās is in allē plaeten sonderlinge rust en woent indē hemel door; zjn godlic licht der gloriē wāt in zjnder presenciē en godliche bescouwen is ghelegghen alle blischap en salicheyt der heplighen

Och mijn lyeue broeders en susters waer o sidi so mistroostich scrupeloos ende cleynmoedich ende en hebt gheē vast betrouwen in god het is ons allen eenē groten troost inder ewicheit dat

onse vader is indē hemel want daer die
vader is daer heeftet kint eenē vpen in
ganck. **I**s onse vader dan inden hemel
in alle vrolicheyt en ic ben inder aerden
biden beesten in allen druc en liden en
allepndicheyt en lpeue vader soe wil ic
doormoedelijc met goeder herten mettē
verloren sone v vallen te voeten beken
nende dat ic indē hemel dat ps teghen
alle heplighē en tegen minen vader ge
sondicht hebbe. **E**n wil nu voortaege
rust vrolic ende blij altht vā herten zjn
Wāt als sinte **B**ernardus seyt. **D** kin
deren ghi hebt eenē vrien sekerē toegāt
tot god indē hemel wāt dpe moeder ma
ria haren lieuen soen toent haer maech
delike borsten dpe soen toont zjn vader
zjn doorstekē bloedige handen en opē
wondē daer en mach gheen weigeren
sijn daer so veel tekenē der liefdē sijn

.i.

Sanctificetur nomen tuum ghe

heilicht moet zijn dijne naem **Dit** is die
eerste peticie oft bede van seuen die int
pater noster staen **Hier** beghere wi als
sinte augustijn seyt en dpe glose dat die
naem gods die altnit gheheplich en ge
benedijt is in hem seluen mach in onse
woordē en werckē wordē ghebenedijt
dat wi alle onse werckē bestaen en ein
den sullen inden naem gods en ter eere
dat onse werckē niet cōtrari en zijn dpe
werckē cristi iesu **Veel** menscē vinemē
die den naem christi oueren gelijk alle
kerstē mēschen die dē naem cristi en dat
teiken ontfangen int heplighe doopsel
als si gewassen worden int bloet **Cristi**
iesu mer wepnich zijnder die den naem
en die heilige dagen gods heplich ma
ken door haer heplighe wercken want
veel zijnder geroepen mer wepnich wt
uercore **Doch** alleen vandē kerstē men
schen te spreke want die meeste menich
te volghē meer nae die wercken des vey

ants dan die werckē cristi. **E**n doen god
sinē hepligē naem oneer met lpeghen
bedrieghen swerē versweren vloecken
vmaledien den naem gods versakē en
blasphemieren en anderwerf crupten
als sinte pauwels sept. **N**o hebre. **vi.**
Gte wi biddē hier dat dē naē cristi die
wi int heplige doopsel ontfangē hebbē
mach sterck en vast in ons bliuē staē dat
wi als goede cristē menschē indē naem
en int heplige kerstē geloue cristi mo-
ghen leuen en steruen. **E**n dat die ken-
nisse gods in os hier also gesterct mach
worden op dat wi inder ewicheyt god
mogen bekennē en dat godlijck wesen
moghē besouwē die anctelike en prin-
cipael pij ter vdoemde mēscē is (om dat
si den naem gods hier niet gebenedijt
noch heplich en hebbē ghemaecht) dat
si inder ewicheyt berooft moetē zyn
van die kennisse gods. **E**n want si hier
meer na geuolcht hebbē ope wercken

des vpants dan die wercken ende ghe
bode gods Also v maledien si nu en ind
eewicheyt den naem gods en vuerē dē
naem des viāts wāt si ;ij dupuels kin
derē. **N**er die dē naem gods hier gebe
nedpen en vast bewarē dye sullen god
inder eewicheyt ghebrupcken gebene
dien en bliuē dan kinderen gods — ij.

Moueniat regnum tuum. **V**rijck
moet ons toe comē. **O** lieue vad wāt ic
vā myn seluen nyet hebbe wāt alle on
se rechruerdichedē en zijn anders niet
dan een beulect laken als **E**lapas seyt
also en tan ic in dijn rijke nyet comē tē
si dat ghi eerst tot mi coemt en met di
wtgerecte armē mij op helpt om in dat
hemelric te comē wilt doch dā dij rike
tot mi latē comē hier door dij godlike
licht der graciē en naemaels der gloriē.
Ic bidde v o coninck van dat eewige
rijcke wāt die dupuel die werelt die sin
licheit en dat vleesch menigē tijt regna

die ouer mi hebbē gehadē wāt ich meer
gehoorsaem hebbe gheweest en na ge
uolcht toleysch danden gheest dat ghy
doch voort aen in mi regnerē wilt ende
dat die reene vrouwe si in dat huys mij
der cōsciēcie dat ic achter dese tijt voort
aen regnerē en bedwinghen mach ope
diēstmaecht dat is de salicheyt. — iij.

Fiat voluntas tua sicut in celo et
in terra. Owen wille moet gheschpedē
inder aerden als inden hemel. **O** lieue
ghetrouwe mynlijcke vader kinderen
behore die wille en gebodē haers vaders
te onderhoudē want wi hebbē seer die
wils teghē sinen godlyckē wil gedaen
en zyn heilighe gheboden ouer ghetre
dē nu begerē wi voort aē die te onthou
dē onsen wille te cōformerē en gelijc te
makē mettē wille gods segghēde met
sinte panwels. **O**ch lieue here wat wil
di dat ic doen sal en xps iesus doē hi swe
te water en bloet heeft ons aldus leerē

bloddē segghende. **O** vader ist mogelikē
neemt desen bitteren kelck der passien
van mi: mer niet als ick wil maer dīnē
godlijckē wille moet altyt gheschypē dat
verlaecht onse salichmaker **Hier. i. dat**
die gebodē vā **Yonadab** en vā weerlyc-
ke heeren veel beter onderhouden wor-
den en dat wi die meer eeren en vresen
dan die geboden gods .iii.

Panem nostrum quotidianū da no-
bis hodie. **V**erleent ons heden ons da-
ghelick broot **D**rielerley broot sullen wy
vā onsen vader begerē wāt wi honger
achtich; y inder sielē **D**at eerste broot
is dat broot vā twoordt gods **O** lieue va-
der wilt doch onse siele spijzen met dat
broot der heiliger scrifturē euangelien
sermonen en ghestelike leeringē en als
wi die sermonē horē wilt ons dā vleenē
die drie brodē **D**aer af staet **Luce. xi.** dat
eerste broot der kennissen int verstant.
Dat tweeste om te onthoudene in d' me

moet **D**erde broot om daer na doech
delijck te leuen inden wille.

Tweetste is dat broot vā t̄hlic voetsel
O lieue vader ic en begere geen grote
oueruloedige r̄jchdom mer wilt mi mi
ne nootrust v̄leenē voor mi en̄ m̄j kin
deren na minē staet **I**c weet wel dat ic
naect opter aerden gecomē bē en̄ naect
moet ic daer weder inne.

En derden
O getrouwe vader en wilt mi niet on
trecken dat crachtich soet broot des al
taers dat ic daer door mach geuoet en̄
gestertt wesen b̄sond als ic met helpā
sal moetē wāderē. xl. dagen en̄ nachten
dē onbekēden wech des doots op dat ic
door die cracht vā dat broot mach pas
serē dese woestine des werelts en̄ comē
hier bouē in dat eewighe leuen **v.**

Et dimitte nobis debita nostra si
cut et nos dimittimus debitorib⁹ nr̄is.
Vergeeft ons alle onse schulden gelijc
wī v̄geuē dē ghenē die aen ons misdaē

hebbē. **O** mijn heere god vad en vlosser
wilt mi vergeuē alle mijn sonden wat ic
wt ganser hertē gaerne vgeef al die ge
ne die mi per misdaē hebbē door dū heyl
lighe leeringhe want ghi in die groote
bitterheyt des crupces vergaef dū vp
anden en badet voor hem segghende.

O vad vergeuet haer. **O** lieue vad ghy
sijt god scepper van hemelryck en aert
ryck hebdi vergeuē dē ghenē die tegē die
godlike maestheit ghedaē hebbē v ghe
doot en gecrupst hebben wat soude mi
sondige aertworm dā gebrekē dat ic n;
vgeuen en soude dē genē die mi misdaē
hebbē dat ic dicwils vdiēnt hebbe.

.vi.

Et ne nos inducas in tēptationem
Ten seltē biddē wi o vtroster en bistan
der vā allē bedructē hertē wilt ons doch
in allē duuc lidē tegespoet bistan wē by
sonder in die tēptacie des viants inden
vterstē noot als wy sullē moētē smakē

dē bitterē doot op dat wī vā die tēptacie
des vpat̄s werelts en̄ des vleesch̄s niet
v̄wonnē en werdē ghelijc Judas was.

.viij.

Ored libera nos a malo

Int Cluytē wārkinderē bisonder die ge-
uanghē; in dese bedruete kercker des
lichaēs en̄ der werelt en̄ wt haer vader
lijcke erue verdreuen grote verlanghē
hebben ter stont haer vaderlijcke erue
te besittē en̄ harē vad̄ inder eewicheyt
te wonē also bidden wī hper ghelijc als
pelgrims dat ghi doch ons vlossen wile
van alle quaet bisonder des vageuēers
en̄ alle ander dat ons belettē mach om
ter stont bi onsen vader te comē. amen.

In dit voorscreuen heylighe **P**ater
noster staen begrepen. viij. peticien
en̄ middelen die wī bidden om te vercri-
ghē. viij. sonderlinghe duechden teghen
die seuen hoofsonden

i. **D**ormoedicheyt tegen
dye houerdie.

Sanctificetur nomen tuum

Dit is die eerste petici om te
v̄crigē oormoedicheit tegē
die houer die **H**ouerdige op
gheblasen menscē die bege
ren alcht harē eygen naem stāme ende
sāme geert en̄ v̄heuen te; yn bouē die
naem gods. En̄ sijn naerstigher om ha
ren naē te exalterē en̄ om groot geacht
te; yn̄ inder werelt dā die naē gods. **D**oc
v̄int mē veel mēscē die meer d̄ reucen-
cie en̄ eere bewijlen alsmē den coninc
vande lande noemt dā alsmē iesum dē
coninc der gloriē noemt. ¶ En̄ als alsul
ke houerdige menschen haren pater
noster spreken onse salichmaker en sal
se niet verhooren mer sal segghen met
Dauid. ghi hebt v̄ epghen namē inder
aerdē willen v̄heffen ꝛc. ¶ **W**illen wy
dan in die eerste peticie verhoort wer-
den soe moetē wī dat cleet der houerdigē
vā ons werpē en̄ aen doē dat cleet der
oormoedicheit hebbēde clepne estima-

cie vā ons seluen en verheffen alcht dē
naem en eere gods bouen ons seluen
en die namen der mensche. En prelatē
ouerste geestelijc en waerlijc sullē straf
fen die den naē gods niet ghebenedighen
maer vmaledighen met vloeckē vsweren
ic. ghelijc si doen als yemant tegen die
eere en ghebode des coninc doet

ij **Charitate teghen dpe**
nidicheyt

Adueniat regnum tuum.

Rijdige menschen willen alleen regne
ren en en mogē niet liden dat yemant
eenighe regnacie graciē of gauē bouē
haer heuet. En begerē datter rijk gods
alleen tot haer sal comen wāt si benidē
datter yemant hepligher is oft eenighe
graciē hebbē bouē haer dat is een son
de indē heplighē gheest: daer om sullen
wi ten tweesten wt doen dat cleet der ni
dicheit en chieren ons met dat schoone
bruloft cleet der charitaten. bysond als

B

wil willen gaen in dat coninclycke pal
lape der hepliger kercken en seluer aē
spreken den coninc der glorien begerē
te dat zyn ryc ons alte samen mach toe
comen niemant wt sluptēde wāt hi on
ser alder vader is en laet sijn sonne schij
nē ouer die goede en ouer die quade en
wil als sinte pauwels seyt dat alle mē
schen tot sijn ryc sullen comen.

lij. **P**acientie teghen
onuerduldicheyt

Quod voluntas tua sicut in
Ten derde begherē wi hier līdsam
heit als ons ouer coemt eenige tribula
cie denc ofte līden daer sullē wi ons in
vblidē. Niet onuerduldich zīnde noch
murmureren nauolgende die passie en
oploop der vstoornisse maer dpe wille
gods Die martelaers en alle heplighē
wāt si in dese woeste zee der tribulaciē
vduldich hebben geweest niet murmu
rerēde noch onuerduldich zīde in haer

liedē en martelle noch niet en hebbē nae
genolcht harē sienlijcke passier alcht
den wille gods daer om zyn si nu inden
staet der gloriē wt allē druck en ljdē en
sullē haer inder ewicheit verblidē daer
dufent saer is maer eenen dach.

liij.

**Overicheit teghen
die traecheyt**

Oratio nostrum quotidianum. xc.

Hier begeeren wi voetsel der siele
en des lichaems en dat drier ley broot
goods alsoe te ontfanghen dat wi daer
door gheuoet moghen worden en ghe-
sterce. Mer sommige mensche sijn also
traech laen en flaeuwe. ¶ I ontfangē si
vā god en van sinē discipulen priesterē
goods broots ghenoech der heyligher
scriftueren en des altaers si en worden
daer af nochtans niet ghesterce want si
geen diligencie noch vlicicheit en doen
(als si dat broot ontfangē en knauwen
tusschen dpe tanden des verstants) om

dat te vertere te onthouwen te beware
en daer na te leuen. Daer om sullen wi
hem biddē. **O** lieue vader wilt mi doch
voort aen vtericheyt verlenen op dat ic
naerstich mach zyn om ghesterct ende
geuoet te werdene vā dat broot dat ghy
mi dagelick verleent

Menighe menschen door haer ledic-
heyt en traechheit hebbē ooc dicwils ge-
brec broots en tijclijc voetsel des lichaens
en leuē in grocer armoedē en allendic-
heit sonder vdiensste. In dye voorschre-
uen woorden staen. iij. scoone leeringē
en manieren hoe dat wi tijclijc goet vā
god sullen begheren.

Ten eersten en sullen wi gheen ouer-
uloedicheit vā tijclic goet begerē. **M**er
ons broet dat in onse nootruste vā eetē:
drinckē: clederē: hupstraet &c. om onsen
staet met relikerwijs ter eeren godes
ouer te brenghē op dat wi door dese tijt-
lijcke menichfoldighe rijdommē niet

en verliessen die ewighe rijckdommen
Ten tweestē in dat woordēkē quoti-
dianū wordē wy geleert dat wi vā ons
werpē sullē alle grote forchuoldicheyt:
en becōmeringhe op dat tytlycke goet
Menighe menschē zijn also seer becom-
mert met haer comenscap rekeninghe
ambacht. &c. dat si daer door god en sijn
heilighe ghebodē achter latē want in-
der kercke op heplighe daghen in mis-
sen en sermonen (die daer om in gheset
zijn dat wi onse herten dan met god sul-
len becōmeren en arbepdē om die ewi-
ge rijckdomme te vcrighē) en hebben si
gheen deuocie noch smaek int gheene
dat si lesen sien of hoorē want haer her-
ten rusten al op haer scatten.

Ten derdē in dat woordēken da wer-
det ons te kennen ghegeuen dat wi on-
se voetsel en tytlyc goet niet nemen en
sullē: als of wy vā ons seluē haddē. Noch
niet onrechtuaerdelyck vercrygen als

menighe menschen doen doer woecker
en onrechtuaerdighe comenschap (die
gheschypet en menigerley maniere bi-
sonder in. iij. maniere als ic in de boec
ke vander biechten ghescreuen hebbe.)
Mer wi sullen van god onse vader bege-
ren dat hijt ons vleenen en geuen wil
wat als **D**auid seic. **H**emel aerde en al
dat daer in is hoort god toe wij en heb-
be daer maer tgebruic af als dispensa-
tuers of retmeesters daer sullen wi in dz
oerdeel gods groote reden moeten ghe-
uen va die dispensacie en misbruycken
va die tijtlycke goedē en and natuerlyc-
ke en geestelycke gauē gracie en bene-
ficien die wi ter eere gods behooren te
ghebruyckē maer elaes wi misbruyckē
se. En laten ons dunckē dat wi die prin-
cipael heerē va ons goet; ij en en behē-
nē niet dat wijt al van god ontfanghē.
Ten vierden wt dat woort **R**obis sul-
len wi verstaen dat onse tijtlycke rjcdō

en ons goet alle menschen gemeyn sul
len sijn en ons niet laten dunckē dat wi
proprietarij of alleen eppen heerē daer
af sijn want op die pepne van een doot
sonde ben ic schuldich aelmoesen te ge
uen en ander menschē mijn tijtlic goet
mede te deplen van tghene dat my en
die mijne niet vā node en is dē ghenen
die indē wterste of nauwer noot zyn of
merckelijc groot gebreck lidē van hon
ger/coude naectheit ic. Daer o in oer
logen opertiden en seer coude winterē
als menighe arme mēschē en hare kin
derē vā honger/coudē en gebrec steruē
of in siectē vallē zij rijke mēschē schul
dich milde aelmoesen te doē dē armen.

v. **Armoede van herten teghē
die Ghierichept.**

Et dimitte nobis debita nostra.

Hier sullen wi begheeren dat onse sa
lichmaker ons vergheue en quitschel
den wil dat wi hem schuldich sijn: want

wi gaerne vergheuen en quijt schelden
den ghenen die in ons ghehouwen zijn
bifonder als si die macht niet en hebbē
te betalen **D**aer om als ghierighe vrac
ke menschen dpe metten monde biddē
si sullen van gode verworpen ende niet
verhoort worden wātse gheen medelij
den noch bermherticheit en hebbē met
ten armen schuldenaers dpe met brant
oorloech diertijt en ongheual arme en
bijsker sijn gheworden en gheen macht
en hebbē te betalē **M**er si latense dagē
bannen vanghen ende spannen eccets.
Mer willē wi vhoort wesen soe moe
ten wi arme van gheestē wesen niet soe
begeerlic mer gaerne quijt scheldē ofte
minsten gracioese terminen vā betalin
ghe gheuen den ghenen dpe ons schul
dich zijn en die macht niet en hebbē ter
stont te betalen

vi.

Soberhept teghen die
gulsichept

Et ne nos inducas in temptationem
Ten seste in dat artikel begerē wi dat
ons vader cristus ihesus syn lyeue ghe
trouwe kinderē niet en wil laten vallen
in eenige temptacie om daer in vwon
nen te worden en wāt door dpe gulsichz
(die hudeſdaechs seer inder werelt reg
neert nyet alleē in appellē daer Adams
gulsicheit in gelegen was mer in coste
lycke menichuoldige spysse en drancke:
dpe eerste tēptacie en huertredinge des
gebots gods wt gecomen is en noch al
le dage veel temptacien en quaet wt der
gulsicheit coemt te wetē ouer spel wort
slagē stōme sondē. Daer om begeeren
wi in dese seste peticie soberheit teghen
die gulsicheit waer wt die mensche ghe
meinlic vallen in vele tēptacie en grote
stīnkēde sondē daer om seit Sintepau
wels Ic heb v dicwils geseit noch segge
ict v met screpēdē oghen dat daer veel
menscē zj vbandē des crupces xpi iesu

wiēs god harē buyt is mer haer loon/
en eynde sal zij dē ewigē doot
vij. Duuerheyt teghen die
Oncupsheyt.

Qued libera nos a malo.

In dese leste clausule sullē wy begeerē
puerheyt der herten teghē die onsuuer
heyt en dat onse vader ons vlossen wil
vā alle quaet dat ons belettē mach om
terstont bi onsen here god en vad te co
men En want die oncupsheyt die men
schen seer vā god verureemt en onder
alle sondē als sinte Augustin? seit vele
personen ooc groote geleerde mannē
verblint die als Sampson verblint zij:
die in die rosmolē ghinck met die paer
dē gaen ronsom vā die eē sonde in dan
der als beestē sond afterdenckē oft daer
gheen god noch helle en ware. Daer o
sullen wi arbeypden om die maechdelijc
ke croone wel te bewarē en is si verlo
ren wi sullē nochtās alcht cupsch puer

eñ supuer vā hertē woordē eñ wercken
sijn. **E**n bidden god dat hi ons behoedē
wil eñ verlossen van alle quaet bisontē
dat wter oncupshheit comt wāt dpe son-
den der onsuuerhept maker die redelic
ste creaturē als beesten want als aristo-
teles sept venus berooft die menscē vā
haren verstat. **E**n oncupliche mēschen
verliēsen haer crachten crencken haer
natuer corten haer leuen eñ wordē be-
rooft eñ bijsster vā goet eñ van sinnen.
Van dese voorgenoēde dootliche son-
den eñ remedien daer tseghen ende die
maniere om vuerichlijc eñ profitelijck
te bidden heb ic uwer broederliker lief-
den wat meer geruert int ander boeck
vand biechten eñ in een boeckken van
die. viij. bloetstoringen cristi iesu. **O**nt-
fanghet in danke dese drie boeckkens:
die ic ghemaect hebbe ter eeren ter heiliger
drieuuldicheyt om sielen te winnē
verdoelde schaepkens om den rechten

wech te brenghen en om die menschen
gherust vuerich en vrolijck van herten
te makē: om dat si in tijts wel moghē le
ren leuen om salichlijc te steruen dē tijt
lijckē doot en om ghaen den eewighen
doot. En om die allendige bedruete ghe
uangen inden donckerē diepē kelder tes
vaghēuers ligghende te vertroosten.
Alle den genen die in eenige van desen
ij. boeckes lesen en deuocie hebbē ver
kiele ic voor mijn ghetrouwe broeders
en susters inder sielen broederescap ende
in die broederescap van die. vij. bloetstor
tingē christi iesu en in de broederescap vā
die. x. duechdē vā maria en maecse wel
achtich van alle mijn mislen sermonen
studeringe en duechtelike werckē die ic
bi die gracie godes en door dye crachte
vā dat heilige preciose warme bloet cri
sti iesu (daer alle mij betrouwē in staet)
mijn leuen lanc hope te doen

En deuote broederscap van die
vij. bloetstortinghē cristi Jhesu.

Die daer in begeert te zyn sal ter eeren
van die. vij. bloedige fonteynē daer ick
in twee ander boeckens meer af ghe-
roert hebbe lesen alle daghe of te min-
stē des vridaechs. vij. pater noster en. vij
Aue maria om door dye crachte vā dat
dperbaer bloet cristi ihesu vertroost te
werdē inden wtersten noot als wi sullē
moeten smaken den bitteren doot

Een ander deuote bruder-
scap der sielen

Die inder sielen broederscap beghee-
ret te sijn om dye alleynidige bedruckte
sielkens ende arme gheuanghen inden
donckeren kercker des vaghewiers on-
ghetroost ligghende te helpē sal eēs ter
wekē tsvridaechs cē misse lesen oft laet
doen of horen oft lesen. vij. pater noster
en seuen aue marien.

Een salighe broederscap van
die .vii. duechden van maria.

Ter eerē vā .x. sonderlinge priuilegien
en duechdē vā maria suldi lesen. x. Ave
maria daer Alexander die seste grote af
latē toe heeft ghegheuen dpe Julius se
cundus en Leo decimus hebbē ghecon
firmeert en vmeerdert En sult begerē
vā elcke duechde deelachtich te zyn.

i. Prudentia.

West ghegruet o alder wijs
ste moeder en maghet ma
ria maecht my deelachtich
van die groote duechde op
dat ic voort aen wijs en gheleert mach
zyn o god te kennē en dat dpe salicheyt
myne sielen aen gaet Aue maria

ii. Humilitas.

West gegruet o alder ootmoedich
ste moeder maghet maria biddeet voor
my op dat ick ootmoedich van herten
mach sijn. Aue maria.

iii. Castitas

West ghegruet o alder suetste bloe

me ioncfrouwelic hert moeder maghet
maria sonder enighe vleckē der sonden
ontfangē sijnde maect mi puer reyn en
suuer vā herten **Aue maria**

iiij

Charitas

Weest ghegruet moeder maget ma
ria vol caritatē wilt doch mī hert door
steken met die stralē der godlijcker lief
den. **Aue maria.**

v

Gratiarū actionis

Weest ghegruet o edel greyn schone
moeder maget maria voldanchbaerhe
de bidt voor mi op dat ic voor alle gods
gracien beneficien ende weldaden vā
baer mach sijn **Aue maria**

vi

Obedientia

Weest ghegruet o mīn coninclijcke
suster ende bruyt mīnre sielen moeder
maghet maria vol ghehoorsaemheyt.
Ick begheer en wil voort aen ghehoor
saem sijn ende onderhouden die ghebo
den gods der hepligher kercken en vā

mijn ouders en ouerste: **Aue maria**
viij. **Pacientia**

Weest gegruet o vertroosterse van
alle bedruete herte moeder en maget
maria vol paciencie. **M**aect mi vdu-
lich in allen druc en lide **Aue maria**
viij. **Paupertas**

Weest gegruet o ald armste conin-
ginne moeder maget maria bidt her-
telijc voor mi op dat ic arm van geeste
mach zijn **Aue maria.**

ix. **Fides et pietas**

Ic gruet u o blinkende sterre moe-
der maget maria dye onder den crup-
ce en althijt vast gestaen hebt int heyl-
ge kerste gelooue en medeliden ghe-
hadt met allen menschen wilt my al-
thijt int gheloue stercken en barmher-
tichept verleenen. **Aue maria**

x. **Martirium**

Ic gruet u o bedruete moeder maget
maria wiens hert met die seue swaer

dē der droefnisse doorstekē is bouen al-
le martelaers verleent my dat ic dye
marteli en̄ bloedige passie christi iesu
in mijn herte mach printen en̄ geerne
lijden om die liefde christi. amen

Aue maria gratia plena dominus te-
cū benedicta tu in mulieribus et bene-
dictus fructus ventris tui iesus **Chri-**
stus. Amen.

Dit is een deuote oefeninghe ende
maniere om te verrijgē warachtich
berou en̄ om alle des vpāts becoringe
te wederstaen in die vre des doots. **Se**
ordineert **Si** meester **Godtscale** Ho-
semont **Doctoer** inder godheyt.

Ugheloof ende die dagelicke
nae biechte.

X arme sondige mensche
verlaecke dē vpāt vander
hellē: alle sinē raet daet en̄
in geuē **Ic** gheloof in god
dē vader dē sone en̄ dē heij

ligē geest een god drie personē. En in
alle dat geen dat eē goet kerstē mēsch
schuldich is te gelouē en dat ons moe
der der hepliger kercken geloof. Daer
wil ic in steruē den doot wat temptaci
mi ouer come in myn wterste noot en
houde mi alcht aenden cnoop.

Alle mijn sondē; ij mi hertelikē leet:
hoe datse gesciet; ijn heimelick of int
openbaer: op heilige dagen ghe wjnde
plaetsen met woordē: werckē: of ghe
dachtē: ijn si dootlic of dagelic; bison
der in houerdijē giericheit: haer: ende
nij: gulsicheit: traetheit: en oncupsh;
Indē eerste is mi hertelijckē leet dat
ic minē heer god vader schepper ende
verlosser vertroster leuende fonteyne
en bloedige brudegom mijnder sielen
so menich werf vslaect. vlochent ghe
cruyft heb; ijn heilige wondē vnpew
wet; ijn heilige bloet onder mijn voe
tē getreden dat heilige sacramēt ghe

woy pē in dpe vuyple stinckēde priuaet
mijder conscienciē. **I**n d seluer her
tē en mōde daer ic minē heere en god
in ontfangē hebbe met menige stinc
kēde sondē daer ic gheē getal af en we
te heb ic dē viant der hellē gelogiert

Och lyeue heere mi is so bāge van
hertē als ic ouerpepse die bloeme mij
der ioechdē dē lustelichē tijt dat ic die
so versumelic en onnuttelic heb ouer
gebracht/ veel goets versumpic hebbe
en veel quaets ghedaen.

Mijn künscche onwetēde vergetē
de en vreemde sondē. dat ic niet getrou
welic en heb gebedē voor mijn outers
vriendē en alle gelsouige sielen

Het is mij so hertelichē leedt dat ic
dpe bruyt vandē hemellicē coninc dpe
kerstē siele verlost en ghewasschē zyn
de in dat dperbaer bloet/ soe dickwils
vermoer. hebbe/ en in ouerspel ouer
gegeuen ende vercocht den duuel vā

der hellen om een corte genoeghe eff
tijliche profijt.

Dat ic die scone creature mij edel siel
die na dat godlike beelt geschapē is soe
lelic gemaect heb: leliker dā die duuel
en̄ met so menige viāt besetē heb ghe
weest als ic menighe dootsonde dede.

O minnelike iesu Ic bedroef mi so
seer als ic ouerpeis dat cleet der onno
selhept en̄ den naem christi die ick in̄
heilige doopsel ontfangē heb soe qua
lken bewaert hebbe

Claes bouē al beclage ic mij grote
ondācbaarheit ongetrouwicheit oge
hoorsaēheit de cleinicheit warachtige
spijt en̄ schāde die ic minē getrouwen
vader en̄ heere so menich werf bewe
sen hebbe verachtende sijn heilige ge
bodē en̄ niet bekenēde dat ict al van
gode hebbe en̄ niet van mi seluen.

Ic weet en̄ bekē wel o goedticerē vad
dat doo de grōdelose bermhertich; en̄

gracie is dz ic niet lāge met sodomia en
gomorra leuēde vsonckē en ben in dat
grōt d hellē. ic hebt beter vdiēt soudic
loō na werckē otfangē dā menighe. c.
m. sielkēs die int afgrōt der hellē lig
gē barnē. Als ic ter kēnissen bē gecomē
so is mi twenē en screiē waerder dat la
chē. ic woude wel lieue here dat ic bloe
dige tranē mocht wenē wt bitterheit
mijre sielē: al waerd hel noch vageuie
re: mer wt eē kintlike vrese en vadlike
liefde wāt ic de godlike maiesteit gro
telic vtozint heb en dē segel en munte
vādē hemelscē coninc sodic wil geualst
heb. **I**c wou wel heere dat mij berou
meerd waer en dat ic meerd mishagē
in mij sondē cost hebbē dat ic daer opt
genoecht in heb gehad. **I**c bekē o be
mind mijre sielē dz in mijder macht n
en is te betalē mij scult daer o (Seto bu
nis) Ic scheide mij goet. **en** wāt ghi
mij borge sūt gewordē optē goedē vri

dach: sculdē en̄ alter werelt sondē op di
nē hals en̄ dē swarē boō des cruyces
hebt genomē so leg ic al mīj sondē op
die doo: wōde scouderē xp̄i iesu en̄ bīd
genade. **O** god vad̄ genade: o god soen
genade: o god heilige geest genade. **O**
maria v̄troosterse vā alle bedruete her
tē wilt doch seggē dat ghi ōse moed̄ en̄
suster sijt en̄ wilt ons doē wt geley als
wy met Abrahā dē dōckerē onbekēde
wech des doots sullē moetē in gaē bīde
hertelic voo: ons dat die bloedige wō
dē xp̄i iesu sinē lāgen scandalikē schar
pē doot aē ons niet v̄lorē en bliue mer
bi moet staen nu en̄ in allen tīdē ende
sonderlinghe indē wterstē noot als wī
sullē moeten smakē den bitterē doot.
Dat wī dā mogē horen d̄ve soete stem
me **Noch** huden (tis eenē cortē tījt) sul
dī met mīz;ij (tis een goet gheselschap)
in mīj hemelsche paradīs (het is een
genuuechlycke plaetse) en̄ dat wī in dat

wterste oordeel mogē staē aen te rech
 ter hant gods als broeders en susters
 hoorēde die blīde stemme. **C**oemt ghy
 ghebenedide mijns vaders
Dit sijn sommige corte rechte leringē
 en vuerige vmaninge om die mē
 scē te vweckē totter liefdē gods en om
 te hebbē warachtich berou. **D**aer ick
 meer af geruert heb in eē and boec vā
 der biechtē int. iij. traectaet int. ij. cap.

Esursum omnia.

Super omnibus esto deo laus.

Gheprent tot antwerpen Indē gul
 den Eenhoren **O**p mī Willem
 Voeterman. Anno. M.
 cccc. ende. lxx.

f4680